

Egy alig ismert építőmester – Horváth János

Nyul Imre

helytörténész, nyugdíjas középiskolai tanár

Absztrakt: Debrecen több jeles épülete fűződik Horváth János nevéhez. A többségét mint építőmester jegyzi, de némelyiket ő maga tervezte. Középületeken kívül több lakóházat is épített. Jótékonyági, adományozási tevékenysége is kiemelkedő volt.

Kulcsszavak: Horváth János, Debrecen, Angol Királynő Szálló, Leánynevelő Intézet, lakóházak, Felsőjózsa

Abstract: János Horváth should be mentioned in connection with a number of excellent buildings in Debrecen. He is best known as a master builder, but he also worked as an architect. Apart from public buildings, he was also a builder of apartment houses. His charity activity was also outstanding.

Keywords: János Horváth, Debrecen, Hotel to the Queen of England, Girls' Boarding School, apartment houses, Felsőjózsa

Talán az egyik legkevésbé ismert debreceni építőmester Horváth János, akinek pedig ma is több alkotása megtalálható városunkban. Nevét szinte csak az Angol Királynő Szálló révén ismerik. Többi munkája, tevékenysége, illetve élete az ismeretlenség homályában maradt. Minden bizonnyal tevékenységének csak egy része, csak az adatolható munkái kerülhettek ebbe a dolgozatba.

Élete

Horváth János építőmester 1854. április 6-án született Debrecenben. Szülei Horváth István napszámos és Suba Katalin.¹ Ötgyermekes családban nőtt fel. A család az egykori Késes utca elején (3519), a későbbi 4. szám alatt lakott.²

Horváth János 14 évesen már kőművesinasként dolgozott, majd kőműves szakmát szerzett, később további szakmai képzéseken vett részt, és megszerezte az építőmesteri címet. Szakmai tudásának fejlesztése érdekében szinte egész Európát beutazta, jeles építészeknél tökélesítette tudását.³ Németül és franciául is

¹ Református egyház keresztlési anyakönyve 404/1854

² Tematikus adatbázis 1870. – civisgistory.hu (2024.07.14.)

³ Debrecen szabad királyi város és vidéke ipari és kereskedelmi díszalbuma. Budapest, 1928. 46.

beszélt és olvasott. Többek között Charles Garnier francia és Ferdinand Fellner osztrák építészek is foglalkoztatták, később mindkettővel levelet is váltott.⁴ Katonai szolgálatát a 23-as vadászászlóaljnál teljesítette Székelyudvarhelyen, mint alvadász.

1878. december 4-én Debrecenben megnősült, felesége Nagy Julianna (1854. augusztus 24. – 1940. február 17. Debrecen) volt.⁵ Miután gyermekük nem született, nagyon sokat jótékonykodtak. Például a székely árvákat pénzzel támogatták,⁶ a „nagy háború” (azaz az első világháború) idején „a rokkantaknak, árvák részére hetenként 200–250 embernek ételmet és ruhát adományoztak.” De hozzájárultak templomok építéséhez, alapítványokat is támogattak.



Horváth János és felesége

Szerteágazó társadalmi tevékenységet folytatott: a városi törvényhatósági bizottságnak tagja, a református egyház presbitere, a kereskedelmi és iparkamara beltagja, az építész- és mérnökegylet debreceni csoportjának alapító tagja, a Fialakorúakat gyámolító bizottság tagja, az állami és tanyai iskolák választmányi tagja, az Iparos kör választmányi tagja, a városi dalárda alapító és választmányi tagja. Igazgatósági tagságot töltött be a következő intézményeknél: Debreczeni kerület munkásbiztosító pénztár, Korona Takarékszövetkezet, Czukorka és csokoládégyár. 1892-ben a Domb utca 107. szám (a mai 3. és 5. szám) alatt éltek. 1906-ban építették fel saját lakóházukat (*ld. később*).

⁴ Testvére leszármazottja által őrzött levelek

⁵ Református egyház esketési jegyzőkönyve 273/1878

⁶ Székely Nemzet, 1902. augusztus 23. 3.

Kertjük volt az Újkertben, a Ferenc József út 17., illetve a Lehel utca 1. számú saroktelken. Az 1910. évi háznylvántartás szerint a fentiekén túl tulajdonukban volt a Darabos utca 7., a Domb utca 11. és 18. (*utóbbi ld. később*), a Basahalom utca 23. és a Vértesi út 8. számú telek, illetve ház, valamint a Híd utca 14. illetve a Szabó Kálmán utca 1. számú saroktelek (*utóbbi ld. később*). A tulajdonukban lévő lakóházakat valószínűleg bérbeadás céljából építette.

Horváth János hosszú szenvedés után 1929. március 21-én, Debrecenben hunyt el.⁷ Temetéséről ellentmondó információk vannak. A korabeli sajtó szerint március 23-án, Nyíregyházán temették el.⁸ A Debreceni Köztemető temetői főkönyvében viszont az szerepel, hogy miután a debreceni Kossuth utcai református temetőben exhumálták, 1936. november 16-án köztemetőbe temették át. A sírt megváltás hiányában az 1980-as években felszámolták.⁹

Munkáiból

Angol Királynő Szálloda (Kossuth utca 21.)

A város egyik nevezetes szállodája volt az Angol Királynő Szálloda, étterem és kávéház. Az egyemeletes műemlék épület helyén a XVII. században földszintes épület állt, amelyben 1887-ben Gerzon János vendéglős nyitotta meg a „Komlóhoz” címzett kávéházat, éttermet és sörcsarnokot.

Az új tulajdonos, Vilmos Lajos 1890-ben a földszintes házat átépíttette, kibővítette, az utcai és a keleti udvari szárnyra emeletet építtetett. A koraeklektikus stílusban megvalósult ház terveit Horváth János készítette. A szálloda ekkor vette fel az Angol Királynő nevet.

Az épületben a boltozatos kapubejárótól jobbra kávéház, balra a földszinten éttermek, az emeleten pedig vendégszobák voltak. A szállodában két étterem, a Fehér terem és a Bunda étterem működött. Az utóbbi volt Ady Endre törzshelye, amelyet Ady nevezett el Bundának, a nagyváradi Fekete Sas ivójának „Bunda” neve alapján. Az Angol Királynő szállodát 1901-től Hauer Bertalan bérlő üzemeltette.

A Bunda éttermet 1929-ben magyaros vendéglővé alakították át. Minden burkolat és berendezés népművészeti jelleget kapott. Az ablakokat Haranghy Jenő üvegfestményei díszítették.

1942-ben az Országos Társadalombiztosító Intézet vette meg az épületet, és ott helyezte el orvosi rendelőit. A házból ekkor tűntek el a művészeti alkotások, a vendéglátáshoz kötődő berendezési tárgyak. Az épületet 1945 után egészen 1970-ig szakmunkástanuló-otthonként használták, majd az Alföldi Vendéglátó

⁷ Református egyház halotti anyakönyve, Debrecen, 666/1929

⁸ Nemzeti Ujság, 1929. március 27. 9.

⁹ Debreceni Köztemető Ügyfélszolgálati Iroda 2025. február 4-i tájékoztató levele (Oláh Róbert)

Vállalat kezelésébe került. Jelenleg egyebek mellett egy étterem működik benne. A volt Angol Királynő épülete 1953-tól országos műemlékként van nyilván-
tartva.¹⁰



Az Angol királynő szálloda (képeslap)

Református Felsőbb Leánynevelő Intézet (Kossuth utca 33. – lebontva)

A debreceni református egyház presbitériuma 1891-ben Horváth Jánost bízta meg a Kossuth utcai intézeti iskola felépítésével. A klasszicista stílusú egyemeletes épületet 1892-ben adták át. Horváth János 1901-ben Biczó Gyula építőmesterrel közösen betegszobával bővítette az épületet, valamint szép kerítéssel zárták le az udvart. Az intézet bővítéseként 1927-re felépült háromemeletes új épületbe költözött át az iskola. A régi épületben négy elemi és négy polgári osztályban folyt tovább a tanítás. A református intézményt és épületeit 1948-ban államosították, és az egyemeletes régi épületet az 1960-as évek végén lebontották.

¹⁰ M1788 50021/1953



Az iskola épülete¹¹

Gályarabok emlékműve (Kálvin tér)

Debrecenben a Református Kollégium előtti Emlékkertben áll a gályarabságot szenvedett protestáns lelkészek és tanítók emlékoszlopa, amelyet özv. Hegyi Mihályné debreceni polgárasszony saját költségén emeltetett. A díszes obeliszktervezését és kivitelezését Gerenday Antal és fia, Béla akadémiai szobrászművészek végezték. Az alapozást és az építőmunkát Horváth János építőmester vállalta. Az emlékmű 1895. szeptember 21-i ünnepélyes felavatásakor „*Horváth János építőmester és neje szül. Nagy Juliánna mélyen meghatva hallgatták Balogh Ferenc hittanár szónoklatát, a melytől indítva 600 korona alapot tettek le a város polgármesteréhez azon célból, hogy ezen összeg tőkésítették, s kamataiból a gályarabok oszlopa gondoztassék.*”¹²

¹¹ Székely Árpád – Mendlik Oszkár 1896 akvarell, papír (Déri Múzeum)

¹² Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1895. október 31. 702.



A gályarabok emlékműve (képeslap)

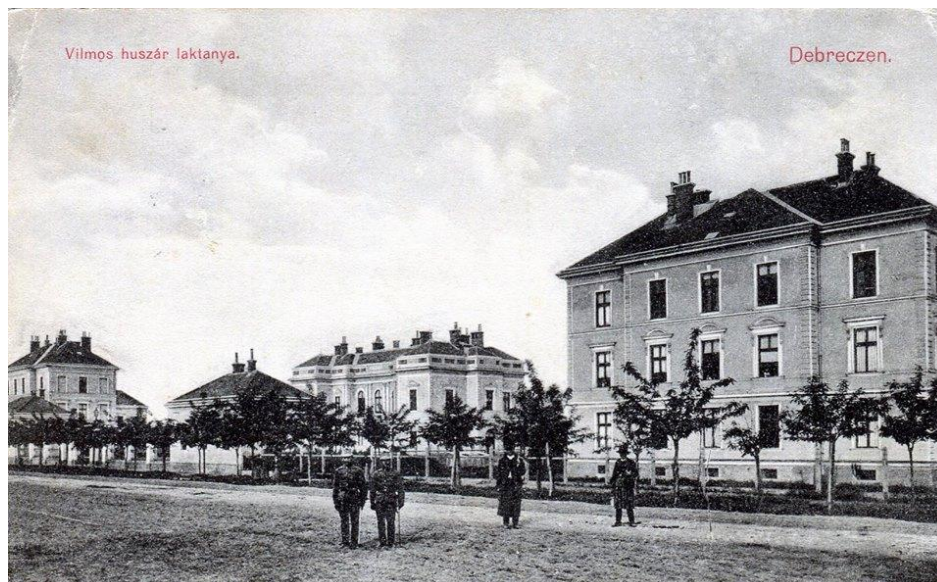
Vilmos huszárlaktanya (Kassai út 26.)

Debrecenben a Hadházi út¹³ mentén 1898-ban már építették a közös hadsereg huszárlaktanyáját, amint erről több, korabeli városi közgyűlési jegyzőkönyv is beszámol.¹⁴ Csak az 1928-i évi Debrecen szabad királyi város és vidéke ipari és kereskedelmi díszalbumából tudjuk, hogy ennek a nagy építkezésnek Horváth János is részese volt. Sajnos a város 6787/1898. számú tanácsi határozata nem maradt fenn, amely a kivitelezésre kiírt verseny győzteseit hirdette ki. Elutasított fellebbezésekből és egyéb okiratokból¹⁵ annyi tudható, hogy a város más pályázókkal szemben debreceni építészeket bízott meg a kaszárnya építésével. Hogy a pavilon rendszerű laktanya melyik épületének kivitelezését végezte az építésmester, az nem derült ki.

¹³ ma Kassai út

¹⁴ MNL HBVL IV. 1403. 19. k. 162/7862.1898., 205/10150/1898.

¹⁵ MNL HBVL IV. 1403. 19. k. 162/7862.1898., 205/10150/1898., 231/10551/1898., 248/11877.1898. és IV. kútő A 25. cs. Ezekben többször is hivatkoznak a 6787/1898 számú 1898. július 7-i tanácsülés határozatára, amely a pályázat nyerteseit tartalmazza.



A Vilmos huszárlaktanya néhány épülete (képeslap)

Debrecen város első bérháza (Simonffy utca 1. és 2.)

Debrecen első bérház-beruházása a Piac utca és a Simonffy utca sarkain valósult meg. A kétemeletes kettős bérházat, amelyeket ikerbérházként is említenek, Szilágyi János városi építész tervezte. Először a Simonffy utca 2. számú ház készült el 1899-ben. Az építési munkákat a Tóth–Horváth és Berger cég végezte. A Simonffy utca 1. számú épület 1900-ra készült el a Horváth és Biczó cég kivitelezésében. Az új házak földszinti helyiségeit különböző üzleteknek adták bérbe, az emeleti lakásokat pedig tehetős polgárok bérelték, köztük az épület tervezője is. De itt működött a Debreceni Ipartestület, a debreceni „Haladás” szabadkőműves páholy és volt az épületekben könyvtár és vívóterem is. 1944-ben mindkét épület megsérült. Az ekkor megsemmisült saroktoronyokat 2003-ban építették újra.¹⁶ Mindkét épület helyi védelem alatt áll.¹⁷

¹⁶ Papp József: Debrecen építészete a századforduló évtizedeiben. In: Debreceni Szemle 2018/1 60–61.

¹⁷ Debrecen M. Város Tanácsa 1/1985. (IV. 15.) Tr. sz. rendelet 1/b sz. melléklete



Az ikerbérház a Simonffy utca elején (képeslap)

Felsőjózsa református temploma (Deák Ferenc u. 67.)

Felsőjózsan 1895. december 1-jén avatták fel a 280 ülőhelyes református templomot, amelyet Horváth János és Biczó Gyula építőmesterek terveztek és építettek fel. A templom 234 m²-es, egyhajós, főbejáratát a 24 m magasságú és órahellyel kiképzett tornyon keresztül alakították ki.¹⁸ A keleti oldal közepénél egy kis bejárat oldalcsarnok is található. A belső teret sík, vakolt mennyezet fedi. A templomot 2001-ben felújították.

¹⁸ Papp József: Debrecen-Józsa és templomai. In: Városközpont Magazin. 2014. december–2015. január (kettős szám) 5.



A felsőjózsi ref. templom

„Szabó Magda szülőháza” (Domb utca 16.)

A Domb utca 16. számú házat Horváth János tervezte és építette fel 1900-ban. A ház 1910 és 1914 között Barta Gergely szobafestő és felesége, Rublinczki Rozália tulajdona volt. 1916-ban Szabó Elek, Szabó Magda író apja bérelte ki a házat. Ide vitték haza az 1917. október 5-én a Bábaképző Intézetben megszületett kislányt, Magdát. (A család 1919-ben költözött el innen a Szent Anna utcába.) A Domb utcai házban két szoba, gyermekszoba, ebédlő, konyha és mellékhelyiségek voltak. A szépen felújított épület helyi védelem alatt áll.¹⁹

¹⁹ DMJV Önkormányzatának 19/2023. (VI. 22.) rendelet 1. sz. melléklete



Domb utca 16.

Domb utca 18.

A Domb utca 18. számú négyszobás utcafronti házat is Horváth János építette 1900-ban. Az ingatlan 1910-ben is és még az 1924-es címtár szerint is az építőmester és felesége tulajdonában állt. Valószínűleg bérbe adva hasznosították. A nemrég szépen felújított utcai homlokzatú épület helyi védelem alatt áll.²⁰

²⁰ DMJV Önkormányzatának 22/2024. (VIII. 29.) rendelet 1. sz. melléklete



Domb utca 18.

Saját lakóháza (Csapó utca 51.)

Horváth János 1906-ban tervezte és építette fel a Csapó utcai magyaros szecsesziós stílusú teljesen alapincézett saját lakóházát. Az épület utcai részében lévő három szoba, előszoba, konyha, kamra és fürdőszoba volt a lakásuk. Az udvarról külön bejárattal három egyéb helyiség állt az építész rendelkezésére. Itt volt az irodája, egy plusz szoba és konyha. Az ingatlanhoz különlegesen díszes, galambdúcos, zsindefedéses székelykaput építtetett, amelyet 1910-ben Borsos József tervezett.^{21, 22} Horváth János felesége férje halála után eladta az ingatlant, 1931-ben már mások laktak benne. Az államosítás után megosztották a házat, jelenleg étterem működik benne. Az épület helyi védelem alatt áll.²³

²¹ TtREL II.29.v. Borsos József főépítész hagyatéka

²² A mai székelykapu nem az eredeti, a másolat Nagy Imre építész, népművész, faszobrász alkotása.

²³ 1/1985. (IV. 15.) Tr. sz. rendelet 1/b melléklete



Csapó u. 51. (1971)²⁴



és a kapuval (1972)²⁵

Darabos utca 7. (lebontva)

A négyszobás ház építésére 1908 júliusában kért engedélyt Horváth János. Mivel az ingatlan 1910-ben is az építőmester és felesége tulajdona volt, valószínűleg ezt is bérbeadás céljából építette. Az időközben teljesen átalakított épületet a 2010-es évek közepén lebontották.

Sennyei-Oláh István utca 20. – Faragó utca 2. sarok (korábban Csapó u. 84.)

A ma is meglévő sarokházat Horváth János és testvérének veje, Csapos János építőmester (1877–1944) tervezte az utóbbi családja részére. Az építkezés elkezdésekor történt átervezésekben Horváth János már nem vett részt, betegsége, majd halála miatt a további munka Csapos Jánosra maradt.

Az L-alakú, 290 m² alapterületű, függőfolyosós, manzárdtetős épület 1929-ben készült el. A földszinten három, az emeleten négy lakást alakítottak ki. A legnagyobb, 90 m²-es emeleti sarki lakás Csapos János lakása volt. Ezenkívül három szoba-konyhás, 25 m²-es és három kétszobás, 45 m²-es lakást alakítottak ki. Földszintjén üzletek, műhelyek működtek. 1932-től itt volt ifj. Csapos János szatócüzlete is az államosításáig. A helyi védelem alatt álló épület²⁶ rossz állapotban található, felújításra szorul.

²⁴ Méliusz Juhász Péter Könyvtár Helytörténeti Fotótár (Rudas István)

²⁵ Méliusz Juhász Péter Könyvtár Helytörténeti Fotótár

²⁶ DMJV Önkormányzatának 35/2004. (IX. 10.) Kr. rendelet 1. sz. melléklete



Az épület utcáfronti és udvar felőli oldala²⁷

Horváth János egyéb érdekeltségei

A Homokkertben, a Homokkert 258. szám alatt, a későbbi Szabó Kálmán utca 1. és Híd utca 14. számú saroktelken volt egy faraktára, amelyet 1891-ben alapított.²⁸ Majd ugyanott alakította ki gőzfűrészt telepét 1911-ben, ahol 150 munkást foglalkoztatott, évente átlag 1,8 millió korona értéket termelve.²⁹

Gőzfűrész- és épületfa-árúraktáram
 Debrecen. Homokkert 258. la Közraktár mellett

Alapítato t 1891-ben. Telefon 131. szám.

Gőzfűrészek : Debrecen, Gilvác (Szalmarm.). Erdőkezelőseg : Dlahgyűrűs : Szalmarm.

Ajánlom a legjobb minőségű friss faragott és fűrészelt épületfa, lécz, zsindely és gömbfákkal dúsan felszerelt raktáramat. Elsőrendű fatermelőkkal és a legnagyobb fűrészgyárakkal folytatott összeköttetéseimnél fogva és saját fűrészem által előállított faanyagok által azon kellemes helyzetben vagyok, hogy nagyon e önyös arak mellett igen jó minőségű anyagokkal szolgálhatok és kérem egy próbavásárlással erről szives meggyőződést szerezni.

Száraz vágott tűzifa allandóan kapható.

Kiváló tisztelettel

Debreczeni Faárúraktár. Horváth János.

²⁷ HAON – Molnár Péter (Vass Kata főszerkesztő engedélyével)

²⁸ Debreceni utmutató. Rendőrségi zsebkönyv. Debrecen, 1914.

²⁹ Debrecen története 1849–1919. Debrecen, 1997. 256. p.

A cég Erdélyben vásárolt területeket fakitermelés céljából. Ehhez kapcsolódóan 1911 decemberében nyitotta meg „*Oláhgyűrös és Medgyesen átvonuló és a fővonalhoz bekapcsolt iparvasutját, amelyet a nevezett helységek körül fekvő 4000 h. erdejének kihasználására, a kitermelt tűzifa elszállítására épített.*”³⁰ Az 1910-es évek közepén kényszerintézkedést rendeltek el a cég ellen. Végül 1917-ben a homokkerti telep faárut elárverezték,³¹ a cég megszűnt.

Horváth János 1889-ben a Bellegelő 458. számú telephelyén, a Kishegyesi út mellett téglagyárat alapított. Későbbiekben több társa is volt, így Rösler Richárd építész és dr. Berger Andor ügyvéd, majd Tóth Béla építész, később Biczó Gyula építész. A Horváth János nevéhez kapcsolódó téglagyártó cég 1920-ban megszűnt.

Először 1889-ben a Csokonai Színház igazgatója vetette fel, hogy a városban létesítsenek nyári színpadot. „*Az elgondolás megvalósítására a magántőke mozdult meg, és Horváth János debreceni építőmester egy nagyszabású nyári színpad tervét készítette el 1889 decemberében, melynek kivitelére megfelelő feltevések mellett Szikszay Gyula ajánlkozott.*” A kezdeményezés nem valósult meg.³²

1890-ben Boczkó Sámuel rendőrkapitány Horváth János és Biczó Gyula építőmesterek tervei alapján saját, Mester utca 33. számú házat átalakíttatta, és bővítette egy udvari szárnyal.

A Csapó utca és Burgundia utca sarkán 1925–1927 között felépült Iparos-tanonc iskola alvállalkozói között ott szerepelt Horváth János neve is.

Horváth János bátyjával, Istvánnal (~1850–1935) és öccsével, Józseffel (1863–1927), valamint István vejével, Csapos Jánossal (1877–1944) – az utóbbiak is mindhárman építőmesterek voltak – gyakran dolgoztak együtt egy-egy építkezésen. Mivel Horváth István másik három veje közül Farkas István (1872–?) ács, Pásztori Lajos (1891–1962) kőműves, Kerek Sándor (1883–1972) kőművesmester volt, így számos alkalommal mind a heten együtt dolgoztak különféle építkezéseken.

A Horváth István fent felsorolt munkásságához kapcsolódó házak jelentős része szerencsére a mai napig megtalálható. Viszont sajnálatos, hogy egyiken sem jelzi semmi az alkotóját. Más esetben is kíváncsian lenne, hogy a jelentősebb házakon a tervező építész vagy építőmester neve megjelenjen.

³⁰ Szatmár-Németi, 1911. december 13. 2.

³¹ Vállalkozók Lapja, 1917. október 24. 9.

³² Sági Lajos: A debreceni Csokonai Színház 100 éves története. In: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1965. Debrecen, 1966. 183. és 192.

Horváth István Suba Katalin	
Horváth István (~1850-1935.08.04. Debrecen) oo1878.12.04. Debrecen Lókodi Júlia (1859.02.20.Debrecen-1929.02.05. Debrecen)	Horváth Julianna (1881.09.17. Debrecen-?) oo1898.01.24. Debrecen Farkas István (1872.12.10. Budapest-?) Horváth Eszter (1883.09.07.Debrecen-1960.01.01.Debrecen) oo1902.11.13. Debrecen Csapos János (1877.04.23.Debrecen-1944.10.07.Debrecen) Horváth Erzsébet (1890.07.07.Debrecen-1920.05.03. Debrecen) oo1912.05.25. Debrecen Pásztori Lajos (1891.08.05.Debrecen-1962.10.20.Debrecen) Horváth Mária (1893.02.15.Debrecen-1972.11.11.Debrecen) oo1919.04.26. Debrecen Kerek Sándor (1883.03.19.-1975)
Horváth János (1854.04.06.Debrecen-1929.03.21.Debrecen) oo1878.12.04. Debrecen Nagy Julianna (1854.08.24.Debrecen-1940.02.17. Debrecen)	
Horváth József (1863.06.09.Debrecen-1927.04.26.Debrecen) Horváth Juliánna (?-1927 után)	

Családfa részlet (a szövegben is említett családtagok)